

MEĞENİYETLER DİYALOĞU

Roger Garaudy

TİMAŞ YAYINLARI | 4924
Politika Kitaplığı | Roger Garaudy Dizisi | 17

KAPAK TASARIMI

Kerem Miralem

1. - 3. BASKILAR

Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları

4. BASKI

Haziran 2020, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-3248-8

9 786050 832488

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

© Özgün adı *Pour un dialogue des civilisations* olan bu eser yazarın mirasçılarının mütercime verdiği özel izinle Türkçeye çevrilmiştir. Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
GİRİŞ.....	9
<i>Evrensel bir tecrübeye şahitlik</i>	9
<i>Birinci Bölüm</i>	
GÜNBATIMI ÜLKESİ ve EFSANELERİ "Maraton Kompleksi"	17
<i>Eski yunan geleneği</i>	20
<i>Roma geleneği</i>	31
<i>Hristiyan geleneği</i>	33
<i>İkinci Bölüm</i>	
BATI BİR KAZADIR	35
<i>Üçüncü Bölüm</i>	
KAÇIRILMIŞ FIRSATLAR	83
<i>Amerikan Yerlilerinin mirası</i>	85
<i>İslâm'ın bereketli kasırgası</i>	87
<i>Çin bilgeliği</i>	96
<i>İki Himalaya'nın Hindistan'ı</i>	100
<i>Dördüncü Bölüm</i>	
YENİDEN BULUNACAK BOYUTLAR	113
<i>Başkasının imajı</i>	115
<i>Ejderhanın damarları / Çin ve Japonya</i>	126

<i>Görünmezi görülür kılmak / Afrika</i>	134	
<i>Bütün sanatlar camiye, cami de ibadete götürür / İslâm</i>	143	
<i>Bali, ilâhların adası</i>	153	
<i>Beşinci Bölüm</i>		
DÜNYA PROJESİ	159	
<i>Eski karşılaşmalar ve yeni sentezler</i>		161
<i>Afrika "Ujamaa"sı</i>	176	
<i>Cezayir sözleşmesi</i>	187	
<i>Gandi'nin "satyagraha"sı</i>	190	
<i>Paolo Freire'nin pedagojisi ve Lâtin Amerika'daki</i> <i>"kurtuluş ilâhiyatları"</i>	205	
<i>Batı bilgisi ve Doğu bilgeliği</i>	212	
<i>Çin kültür devrimi</i>	218	
<i>Sonuç</i>		
ÜÇÜNCÜ AHİT	225	

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜNBATIMI ÜLKESİ

ve

EFSANELERİ

“Maraton Kompleksi”

Korkunç bir kelimedir şü Batı kelimesi. Almanlar *Abendland*, yani alacakaranlık ülkesi diyorlar. Alacakaranlık medeniyetimize bugün acaba neler oluyor?

Sevmiyorum şü Batı terimini. Batı kelimesinin pek çok farklı tanımı yapılmış ve bu tanımlamalar dünyanın bölünmesine hem de olumsuz yoldan bölünmesine neden olmuştur. Paul Valéry Avrupa'nın üç gelenekle yoğrulduğunu söyler:

– Ahlâk alanında: Hıristiyanlık ve özellikle de Katoliklik,

– Hukuk, siyaset ve devlet alanında: Roma hukukunun kesintisiz nüfuzu,

– Düşünce ve sanat alanında: Eski Yunan geleneği.

Bu üç "akım" da kendi asıl kaynaklarından niçin koparılıyor bilir misiniz? Böylece Batı'nın mutlak bir başlangıç olduğu, köklerinin araştırılması reddedilen, yalnız ve biricik, bir çeşit tarihî mucize gibi, hudâyinâbit bir ağaç olarak boy attığı kuruntusu yaratılmak isteniyor da ondan.

Maksat şü gerçeği gizlemektir:

Batı diye adlandırılan medeniyet, doğuşunu Mezopotamya ve Mısır'a, yani Asya ve Afrika'ya borçludur.

Eski yunan geleneği

Batı'yı coğrafi bir mevcudiyet olarak görmekten vazgeçer de, ona tabiata ve insanlara egemen olmaya doğru yönelmiş bir zihniyet olarak bakarsak; böylesi bir dünya görüşünün, bilinen ilk medeniyete kadar uzandığını, yani Mezopotamya'da, bugünkü Irak'ta, Dicle ile Fırat deltasında doğmuş olan ilk medeniyete kadar varıp dayandığını görürüz.

Nitekim bir gç ve hegemonya hırsıyla diğerlerinden ayrılan bizim medeniyetimizin doğuşu, edebî ifadesini İlyada'dan bin beş yüz sene nceki *Gılgamış* destanında bulur.

Orada, tarihimizin ilk oyununun perdesi açıldı. Bu ilk destan Ur ve Uruk'ta geçer. İnsan tabiata hâkim olur, diğer insanlarla savaşır, kendi sınırlarını zorlamayı dener, ilâhların karşısına dikilir ve lme meydan okur.

Bu destanın şarkıları, bir kâtibin eseridir ve bunları dört bin yıl önce kral Asurbanipal için kaleme almıştır. O şarkılarda Batı anlayışının bütün unsurlarını görebiliriz. Bu destanda ilâhların yarattığı "te biri insan ve üçte ikisi tanrı" bir devin macerası anlatılır. "Tufan'dan sonra Uruk hanedanının bu dördüncü kralı", bundan altı bin sene önce, dört nehrin arazisi –Eden / Adn– zerinde hüküm sürdü. Oralarda hem l hem de dağ göçebelerinin tehdidi altında bulunan ilk şehirler kuruldu. Gılgamış, tabiata egemen olmak için insanları köle gibi kullandı.

Destan, göçebe hayatı ile yerleşik hayatı bir sembolle birbirine yaklaştırır: Gılgamış ile hâlâ geyiklerin style beslenen ve yabânî hayvanlarla birlikte otlayan dev Enkidu'nun mücadelesi kısa zamanda dostluğa dönüşür.

Uruk kralı, Samaş'a, yani İlâh Güneş'e, seslenir ve ona şu an içinde bulunduğu sınırlarını aşmaya neden mecbur olduğunu açıklar: "Burada, şehirde insan sıkıntidan ölüyor, ufku fazla dardır. Ölüyor, çünkü çokça dar sınırlara hapsoldğu için hayatının artık anlamı yok. Surlarımızın

ötesine baktım ve ırmakta bedenlerin yüzdüğünü gördüm. Ufuk başka bir duvar oluşturuyordu..." Yıl, İsa'dan Önce 4 000 idi! Demek ki Faust çoktan doğmuştu!

Samaş kendisine "İmkânsız niçin denemek istiyorsun?" diye sorduğunda...

Gılgamış cevap verir: "Bu girişiminin gerçekleşmemesi gerekiyorsa eğer, sen onun tedirgin edici arzusunu benim kalbime niçin ektin?"

İşte budur kültürümüzün kökeni! Onun ilk çiçeklenişi de, Milet'li Thales, Anaximandre, Anaximène, Xénophane, Heraclite, Démocrite ile Anadolu'da doğmuş Eski Yunan felsefesi oldu. Sokrates öncesinin bütün bu filozofları Asya'dan derin bir şekilde etkilendiler.

Medeniyetimizin, filizleri Fenike ve Girit'te buluşup kaynaşan bir diğer kaynağı da Mısır'dır. Platon'un ikili (düalist) düşüncesi ona çok şey borçludur. Platon siyasi istikrara kavuşmuş bir devlet hayal ediyordu, oysa kendisi çalkantılı bir demokraside yaşıyordu. Mısır onun modeliydi. Mısır bütün Eski Yunan medeniyetini çok güçlü bir şekilde etkilemiştir.

Klâsik çağdan önceki VI. yüzyıl Grek sanatı Mısır sanatıyla karşılaştırılırsa, Eski Yunan heykeltçilik sanatının Mısır'inkinden çok şey aldığı görülür. Bu benzerliğe felsefe ve siyaset alanında da rastlanır.

Bugün onlardan geriye kalan nedir? Maalesef esası değil, sadece savaşların tahribatından sonra da ayakta kalabilenler.

Ne var ki Mısır medeniyetinin ihtişamı da, tıpkı bütün medeniyetlerde olduğu gibi, zorbaların ve fâtilhlerin yapıp ettiklerinin ardından kendini gösteriyor.

Her şeyden önce de harikulâde efsaneler... İnsan, tabiat ve ilâhlar arasındaki ilişkilerin sembolü Oziris efsanesi gibi. Oziris, hani şu bedeni çöl düşmanları tarafından parampaçça edilen ilâh... Kız kardeşi İzis'in sevgisi sayesinde dağıtılan organlarını bir araya toplanınca dirilen ilâh... Ölüler imparatorluğunu katettikten sonra her sabah gü-

neş gibi yeniden doğan ilâh... Her baharda yeni bitki örtüsüyle birlikte yeniden görünen ilâh... Son olarak da dirilişi; hayatın, tabiatın ve tarihin evrensel kanunu yapan ilâh... Oziris, Mısır'ın insanlık mirasına ilk önemli katkısı olmaya devam ediyor.

Bir diğer katkı, insanların ardından varlığını devam ettiren âbideler dikerek, oldukça "Batılı" bir tarzda, karşısında mücadele verdiği ölüm hakkında olağanüstü tefekkürdür. Bu duygu özellikle Krallar Vadisi'nde, o kralların mezarlarıyla kendini gösterir. Ben orada, ilâhî bir varlığın huzurundaymışçasına insana saygı telkin eden olağanüstü bir sessizliği bizzat yaşadım. Hapseçut tapınağında, Memnon heykelleri önünde, daha güneydeki Ebu Simbel'de ve bilhassa piramitlerin ebediliğinde, zorlu bir çalışmayla tabiata kendi damgasını vurma iradesi göze çarpar. Bu, Batı'da hâlâ dipdiri duran bir anlayıştır.

Piramitler yirmi yılda yüz bin köle tarafından inşa edildi, zaten aynı köleler bir yandan firavunu ölüme karşı korumak için piramitler dikerken diğer yandan da hayat vermek için bentler diktiler ve kanallar açtılar! İlmî açıdan bu devasa mezarlar mucize niteliği taşıyor: Şekiller öylesine dakik bir şekilde hesaplanmıştır ki iki taş bloğu arasına bir iğneyi bile sokamazsınız. Pisagor, bize aktardığı geometrinin ilkelerini Mısır'a yaptığı seyahatlerden alıp getirmiştir.

Piramitler de Tanrı'nın varlığını ortaya koyan hakikî şiirler, granitten şaşırtıcı "çadırlar", insan tarafından kurulan bir dünyanın imgeleri, beşerin gücüne inanıştır.

Kitabelerin ders verici yönü buna tanıklık eder. Meselâ bir lâhitin üzerindeki şu yazılanları okuyalım: *Kimseyi ağlatmadım, kimsenin ızdırap duymasına meydan vermedim.* Ya da "Ölümler Kitabı"nda geçen şu ifadeye bakalım: *Aça ek-mek, susuza su verdi; çıplağı giydirdi. Yeryüzünün nimeti adiller içindir.* Demek ki ölümsüzlük ahlâkî bir tutuma bağlıdır.

Mısır tarihi, kendisinden sonraki bütün medeniyetleri etkileyecek çapta birkaç senelik dikkate değer bir ara dö-

nem de yaşar. Firavun Akhenaton, MÖ XIII. yüzyılda bir peygamber edasına sahiptir. Kabileler arası rekabetlere bir son vermek ister ve buna erişmek için de tek bir din ve tek bir Tanrı inancını kabul ettirir. Akhenaton tek tanrıcılığı savunur ve insanın Tanrı'yla ilişki konusundaki düşüncesini değiştirerek insanlığı dönüştürmeye gayret eder.

İnsanlık tarihinin en güzel şiirlerinden birini yazar: *Güneşe İlâhî*. "Hayatı başlatan ey canlı yuvarlak cisim! Gök kubbede görüldüğünde ne kadar da muhteşemsin! Sen ışıldar ışıldamaz bitkiler sürgün verir ve boy atar senin için. İnsanlar uyanıp dikiliyorlarsa ayaklarının üzerine eğer, sensin onları kaldırıp doğrultan, sen!"

Akhenaton insanlar arasındaki ilişkilerde yeni bir anlayışı da yerleştirir. Bu anlayışla da sevginin bir başka şekli keşfedilir. İlk defa Mısır fresklerinin graniti üzerine, bir kraliçeyi dizleri üstünde tutan bir firavun hâk edilmiştir. Yine taşa yazılmış ilk aşk mektubunu okuruz: "Ey sevgilim, havuza kadar gitmek, senin gözlerin önünde yüzmek, keten elbisem ıslanıp vücudumun hatlarıyla bütünleşince sana güzelliğimi göstermek ne hoş! Gel de bak bana..."

Akhenaton otuz yaşında ölür. Nil'in üzerini alacakaranlık sarar. II. Ramses gibi birkaç fâtilh çıkacak, fakat ölümsüzlüğe lâıyk her türlü tarihî dölleme duracaktır.

O olağanüstü Mısır'dan bu birkaç hatıra Eski Yunanlılar tarafından nakledilir ve Eski Ahit'te de yer alır. *Güneşe İlâhî* Hz. Davut'un 104. mezmurunda neredeyse aynen taklit edilir.

Velhasıl, Batılı dediğimiz dünya görüşü, MÖ 3 000 yıldan daha önceki bir dönemden başlar. Bu görüş, Avrupa'nın dışında, Mısır ve Mezopotamya'da şekillenir. Oralarda Batılı tutumun karakteristik çizgilerine basbayağı rastlanır: İnsan, mutlak hâkimi olmak istediği tabiata meydan okur ve ona karşı bireyciliğini ve soyut düşüncesini olgunlaştırıp geliştirir.

Batı'nın kendi Doğulu kaynaklarından kopuşu, insanın yoksullaşmasına yol açar. Tabiatla kaynaşıp bütünleşmek

için aldatıcı bireyciliği reddeden ve tabiat sevgisiyle insanlara merhameti birleştiren Doğulu dünya görüşüyle kıyaslandığında, bu kopuşun ne kadar hoyratça olduğu görülür.

Dünyanın başka yerlerinde ise, ne bireye ne de kavrama dayanan, buna karşılık tabiatla sevgi ilişkileri ve insanlar arasında da bireyciliği ve totaliter tutumu toplumun yararına olacak şekilde reddeden temaslar kuran, ayrıca Tanrı'yla da geçmişten olduğu kadar şimdiden de bir kurtuluşu ve yeninin şiirsel bir zuhurunu oluşturan bağlar gerçekleştiren kültür ve medeniyetler gelişmeye devam eder.

Sadece Batı, hani Ural dağlarının gerisi ile Akdeniz'in çevresine mevzilenmiş Asya'nın bu yarımadası, düalizmi, bireyciliği ve tek boyutlu akılcılığıyla, bundan üç milyon sene önce Afrika'da başlamış ve altmış asır boyunca bütün kıtalarda geçmişin silâhlarıyla mukayese dahi edilmeyecek derece yok edici silâhlara sahip olan Batı Rönesans'ının diğer bütün kültürleri boğarak dünyayı köleleştirmesine ve dünyaya egemen olmasına kadar devam etmiş insanlık destanı içinde sefil bir istisna olarak görünüyor.

Mucizevî bir şekilde doğmamış olduğuna dikkat çekmek ve onun Doğulu ve Afrikalı kökenlerini hatırlatmak, Eski Yunan kültürünün önemini hiçbir şekilde azaltmak demek değildir.

Tam aksine, onun şu özel nitelikleri sadece oradan hareketle ortaya konabilir: Kavramın ve soyut aklın üstünlüğü, bireylerin ve bireyciliğin artan rolü.

Bireyi göklere çıkararak Sofistler, kavramın etkisini bu bireyin gücünün âleti olarak kullanırlar. Platon'a göre Calliclès ve Thrasymaque, insanın en yüce ifadesinin, birey için, en kuvvetli tutkulara ve bunları tatmine yarayacak bir zekâyâ sahip olmak olduğunu ileri sürerler.

Bireyin önceliği ve kavramın egemenliği, Batılı dünya anlayışının değişmezleri olarak kalır. "Her şeyin ölçüsü insandır" diyen Protagoras'tan, Descartes'ın "düşünüyo-

rum"una ve bizi kavram aracılığıyla "tabiatın efendileri ve sahipleri" yapma ihtirasına kadar...

Kavramların hegemonyası Eski Yunan'ın büyük sanatını düşüşe sürükler. Nietzsche bu çöküşün Euripides zamanında başladığını ileri sürer. Gerçekten de onunla birlikte sanat alanında ve Nietzsche'nin "şu anormal adam" dediği Sokrates'le de "küçük ben/nefis" ve insana sadece tek bir boyut, bırakarak, onu kavramsal düşünce boyutuna indirgeyen akılcılığı ortaya çıkar. Tek boyutlu insan doğmuştur artık.

Bir atom yığını, bir bireyler yığını ile sosyal bir düzen nasıl kurulabilir ki? Derken güçlü diktatörlükler hayal edilmeye başlanır. Platon ütopyalarında, *Cumhuriyet*'inde *Kanunlar*'ında, Mısır toplumunun istikrarını aramaya koyulur. Platon, filozof olduğunu iddia eden Syracuse zorbasına teorilerini telkin etmeyi dener. Zorbalık, Platonculuk'un siyasî açılımının mantığında vardır.

Eski Yunan şehir devletler sisteminin çöküşü sayesinde, olaylar aşağı yukarı Platon'un hayal ettiği şekilde sonuçlanır.

Dünya tarihinin görüntüsünü çarpıtan ve çocuklara onların *aktüel* (meselâ kapitalizm ve sosyalizm, ya da sömürge savaşları konusunda) siyasî tercihlerine temel oluşturacak ve şartlandırarak şemaları aşıl原因an resmî tarih tarafından "Batı"nın yüceltilişinin tipik bir örneği, (daha ileride göreceğimiz Charles Martel ile bir Arap komando arasındaki Poitiers savaşı efsanesine benzeyen) Maraton efsanesidir. Her iki durumda da, (Avrupa'nın iki ucunda geçen) bu savaşlar, Batı medeniyetinin "Barbarlar"a karşı zaferinin sembolü yapılmak istenmiştir.

Oysa Maraton¹ yanılığsından kurtulmak için, Herodot'un anlattıklarını tekrarlamak ve böylece de tarihi sadece

¹ Bu konuda Amir Mahdi Badi'nin şu kitabına bkz: *Les Grecs et les Barbares/Yunanlılar ve Barbarlar* (Payot, 1963).

Eski Yunan bakış açısından görmekle yetinmemek kâfidir. Savaşlar konusunda belli bir tecrübeye sahip bulunan Napolyon, bizim Eski Yunan tarihçilerimizde hayli eksik olan işte bu ihtiyata ve bu bilgeliğe sahipti. *Sainte-Hélène Hatıraları / Mémorial de Sainte-Hélène* (Pléiade Yayınları, I, 183–184), bize bu konuda onun şu sözlerini aktarır: “O bütün Yunanistan’ı kapladığı iddia edilen Daryus’un ve Xerxès/Hşayarşâ’nın milyonlarca askeri olduğuna hiç inanmazdı... Hatta Eski Yunan tarihinin bütün o parlak döneminden ba-yağı şüphe ederdi; bu anlı şanlı Pers savaşının neticesini sadece her iki tarafın da zafer kazandığını iddia ettiği belirsiz bir askerî harekât olarak görürdü. Nitekim Hşayarşâ, Atina’yı alıp yakıp yıkarak zaferle ülkesine dönmüş ve Eski Yunanlılar da Salamina deniz savaşında yenilmiş olmamanın zaferini kutlamışlardı. Eski Yunanlıların zaferlerinin ve onların sayısız düşmanlarının yenilgilerinin allanıp pullanan ayrıntılarına gelince, İmparator, bunları diyenlerin Yunanların kendileri olduklarının unutulmaması gerektiğini, o detayların anlamsız ve abartılı oluşuna ve karşı tarafın da görüşüyle kanaatimizi pekiştirmek için elimizde hiçbir Pers tarihinin bulunmadığına hep dikkat çekerdi.”

(Napolyon’un bu tespitlerinin) tam aksine, Plutarkhos çok önceden “Herodot’un kötü niyetliliği”ne karşı bizi uyarılmış olmasına rağmen, tarih ders kitaplarından ansiklopedilere kadar Herodot’un anlattıklarının aynen tekrarlandığını görürüz. Plutarkhos, Herodot’u “Daha fazla mangıra sahip olmak maksadıyla Atinalılara yağ çekmek için” edebî gücünü Barbarların durumlarını olduğundan daha fazla büyütme ve şişirme için kullanmakla suçluyordu.

Şu Maraton savaşı meselesine gelince, bu olay, hakkında üretilen efsaneden öylesine uzaktır ki (tarihçi ve düşünür) Thucydide (Tusidid) buna sadece iki satırlık yer verir: “Eski Yunanistan’da zorbaların düşüşünden az sonra, Atinalılar Medlere karşı Maraton savaşını verdiler” (*Guerre du Péloponnèse / Peloponez Savaşı*, I, 18).

Zaten Herodot'un bizzat anlattıkları, Atinalılar arasındaki bir hesaplaşma yüzünden patlak veren bu savaşı, çok daha mantıklı bir şekilde yerli yerine oturtmamıza imkân tanır: Atina'da bir aristokrat kliğinin lideri olarak kalan Atina'nın eski zorbası Pisistrat'ın oğlu Hippias, Perslere sığınır. Herodot (V, 96–97) bize Hippias'ın Artaphernes'in yanında onu Yunanistan'ı istilâ etmeye ve Atina'da aristokratların egemenliğini yeniden kurmaya ikna etmek için ne dolaplar çevirdiğini uzun uzun anlatır. Tıpkı Alman prenslerin Coblentz göçmenleri tarafından Fransa'yı istilâya ikna edildikleri gibi, Persler de ona kanarlar. Amiral Datis'in komuta ettiği bir Pers filosu böylece sefere çıkar. Hippias da, Atina'daki taraftarlarına isyan bayrağı açtırmak üzere bu sefere katılır. "Pisistrate'nin oğlu Hippias Barbarları Maraton'a getirdi" diye yazar Herodot (VI, 94–107). "Harekâtı o yönettiği için yavaşan gemilere demir atacakları yeri işaretliyor ve Barbarlar karaya indikleri zaman, yine o, yani Hippias, onların mevzilerini belirliyordu."

Fakat çıkarma yapıldıktan sonra Persler, "işbirlikçileri" olan Hippias'ın Atina halkını peşinden sürüklemeye vaadini yerine getirmekten âciz olduğunu gördüler. Bunun üzerine süvari birliklerinden başlayarak tekrar gemilere binmeye koyuldular. İşte bu sırada Atinalı General Miltiad tam donanımlı piyade birliğini, gemilere binışı emniyete almak için artçı savaşı veren Pers piyadelerine karşı taarruza geçirdi. Merkezde galip olan Persler iki kanatta mağlup oldular, fakat gemilere binmeye muvaffak olup bir kere daha Atina açıklarına giderek aristokratların ayaklanıp ayaklanmadıklarına baktılar, ardından yurtlarına mağlup ettikleri Yunan adalarından aldıkları ganimetlerle döndüler.

Bu olayların ardından, gelelim onların anlamına. Şu Eski Yunan Davud'unun Pers Câlut'unun devletini bu şekilde mahvettiği doğru mudur? Asla ve kat'a. Çünkü Maraton savaşından bir asır sonra, 386'da, İyonya valisi Tribaz, Büyük Kral (yani Pers kralı) adına, Isparta, Atina, Korintos, Argos ve Teb delegelerine, Kral'ın Barış'ını zor-

la kabul ettirir. Ksenefon *Helenler'*inde (kitap V, bölüm 1, s. 30 ve devamı) durumu şöyle belirtir: “Tribaz, kral tarafından gönderilen barış şartlarına kulak vermek isteyen kimseleri hazır bulunmaya davet ettiği zaman, bütün Yunanlar onun davetine icabet etmek için koşuşturdular. Toplandıklarında Tribaz onlara kralın mührünü gösterek mektubunu okudu. İşte içeriği: ‘Kral Ardüşir / Artaxerxès, Asya şehirlerinin kendisine âit olmasının doğru olduğunu... ve geçmişte olduğu gibi Atinalıların olacak Limni, Ibros ve Skyros hâriç, diğer büyük ve küçük Yunan şehirlerine bağımsızlık verilmesini düşünmektedir. Şu veya bu taraftan bu barışı kabul etmeyenlere karşı, kabul edenlerle birlikte karada ve denizde filolarım ve paramla savaş açacağım.’ Bu şartları dinleyen heyetler bunları kendi devletlerine iletiler. Hepsi de bu şartları kabul etmeye yemin ettiler.”

Güç dengesi konusunda açık ve net olan hususa gelince, Perslerin en amansız düşmanı İsokrates şu yorumu yapar: “Şimdilerde Yunanlıların düzenine yön veren, kimin ne yapacağını buyuran ve bir tek şehir devletlerine yöneticiler tayin etme işini bize bırakan odur (o Barbardır)... Birbirimizi karşılıklı olarak suçlamak için bir efendiye gider gibi hep ona gitmiyor muyuz? Sanki onun esirleriymişiz gibi ona Büyük Kral adını vermiyor muyuz?” (*Panégyrique/Methiye*, s. 120–121).

Hâdiseleri böylece gerçekteki yerine tam olarak oturtuktan sonra, soralım: Maraton savaşından Kralın Barışı'na kadar, acaba “Batı medeniyeti”nin “barbarlık” a karşı verdiği bir mücadeleden söz etmek doğru mudur?

Sanat alanında, (Sümerlerin Mona Lisa'sı olarak da bilinen) Warka'lı (Uruk'lu) kadın maskesi, Phidias'ın Athena'sından 2 500 senelik bir önceliğe sahiptir ve güzelliği de ondan daha az değildir. Eski Yunanların korê/genç kız heykelleriyle, onlardan altı asır önce yapılan (Elam kraliçesi) Napir-Asu heykelini karşılaştırmak için Louvre müzesinde birkaç salon dolaşımak yeter.

Edebiyatta, Gılgamış destanı *İlyada'* dan bin beş yüz sene önce ortaya kondu ve bu destan nihayet geniş kesimlerin anlayabileceği şekilde Fransızcaya tercüme edildiğine göre, herkes onun şiiriyette ve ihtişamda *İlyada* destanıyla rahatlıkla boy ölçüşebileceğini görüp bundan emin olabilir.

Din konusuna gelince, Miltiad ve Themistocles'in Yunanistan'ı hâlâ ve daha uzun süre çok tanrıcılık inancına bağlıydı. Oysa MÖ VI. yüzyılın İran'ı çoktan Zerdüş'tin dininin ve bu dinin peygamberi Zerdüş'ün tek tanrıcılığını kabul etmişlerdi ki o dinin gücü, kutsal kitap Avesta'nın en güzel bölümlerinde apaçık görünür.

Ahlâk noktasındansa, şu garip çelişkiyi hatırlatmak yerinde olur: Eşil bize Salamina deniz zaferi sonrasında, Yunanların yüzerek kıyıya çıkmaya çalışan kazazede Perslerin üzerine çullandıklarını ve onları "ton balıkları gibi" kayık kürekleriyle katlettiklerini anlatır. Hâlbuki ülkelerinden kaçan Yunanlar, hatta bunlar arasında Perslerin en azılı düşmanları olanları bile, İran'da misafirler gibi ağırlandırmışlardır. Nitekim Maraton'un muzaffer komutanı Miltiad ilk önce Perslerin hizmetinde bulunmuştu. Salamina'nın galibi Themistocles Atinalılar tarafından kovulduğunda "Kral'ın barışından ve lütuflarından istifade etmek için" Xerxès/Hşayarşâ'nın oğluna sığındı. Kral da ona Anadolu'da topraklar verdi ve orada huzur içinde öldü. Plate savaşının galip komutanı Pausanias Xerxès/Hşayarşâ'ya kızıyla evlenme ve Yunanistan'ı kendi egemenliğine vermesi teklifinde bulunur. *Anabasis'*in yazarı Xenophon, genç Cyrus/Keyhüsrev'in ordularında hizmet gördü. Sokrates'in pek sevgili talebesi ve Perikles'in gözbebeği Alkibiades, (Pers valisi ve komutanı) Tissaphernes misafiri oldu ve Pharnabazos satraplığında hayata gözlerini yumdu.

Son olarak da siyaset açısından bakıldığında, sanki Maraton savaşı, bugünün siyasî kategorilerinin propagandası yapılarak, onları geçmişe yansıtırcasına, "Asya despotluğu"na karşı "Batı Demokrasisi"nin zaferiymiş gibi takdim ediliyor! Anlı şanlı uzmanların bile bu alanda, övgülere ve